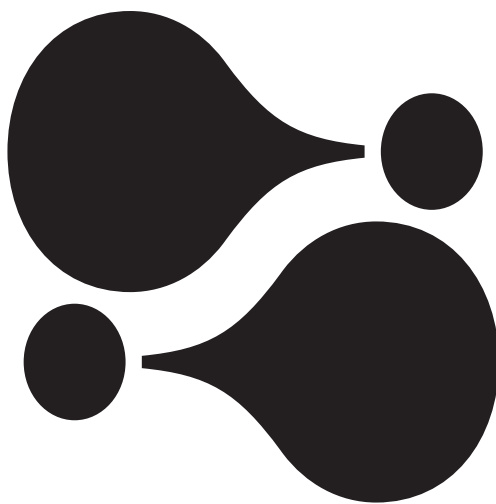

L'art que fa sentir

Un matí amb William Kentridge

Propostes per treballar a l'aula

Índex

Sobre William Kentridge	3
Activitat 1	
Pensar l'art amb William Kentridge	5
Activitat 2	
En defensa de l'ambigüitat	8
Activitat 3	
Explorar "la idea menys bona"	12
Propostes per visionar a l'aula	14
Bibliografia	15

Sobre William Kentridge

William Kentridge (nascut a Johannesburg, Sud-àfrica, el 1955) és un artista reconegut arreu del món pels seus dibuixos, pel·lícules, produccions de teatre i d'òpera. El seu mètode combina dibuix, escriptura, cinema, performance, música, teatre i pràctiques col·laboratives per crear obres d'art amb un rerefons polític, científic, literari i històric, sense deixar de ser un espai per a la contradicció i la incertesa. Té una estètica influenciada per la història del cinema, amb l'animació stop-motion dels primers efectes especials. Els dibuixos de Kentridge, en especial el dinamisme d'una escena repetidament esborrada i tornada a pintar, formen part integral de la seva visió àmplia de l'animació i la seva pràctica cinematogràfica, en què els significats de les pel·lícules van sorgint durant el procés de creació.

L'obra de Kentridge s'ha exposat en museus i galeries de tot el món des dels anys noranta: la documenta de Kassel, el Museu d'Art Modern de Nova York, el Museu Albertina de Viena, el Museu del Louvre de París, la Whitechapel Gallery de Londres, el Museu Louisiana d'Humlebaek (Dinamarca), el Museu d'Art Contemporani de Barcelona, el Museu Reina Sofia de Madrid i el Kunstmuseum de Basilea, entre d'altres.

William Kentridge

L'art que fa sentit

Entre les produccions operístiques que ha dirigit destaquen *La flauta màgica* de Mozart, *El nas* de Xostakóvitx i les òperes d'Alban Berg *Lulu* i *Wozzeck*, que s'han representat en escenaris com els de The Metropolitan Opera de Nova York, la Scala de Milà, l'English National Opera de Londres, l'Opéra de Lyon, la Nationale Opera d'Amsterdam i el Festival de Salzburg.

L'any 2016, Kentridge va fundar The Centre for the Less Good Idea: un espai per al pensament obert per mitjà de pràctiques artístiques experimentals, col·laboratives i multidisciplinàries. El centre creix ràpidament i el 2020 posa en marxa un programa de mentors.

El 2021, el CCCB va presentar l'exposició "William Kentridge. El que no està dibuixat". Podeu veure un reportatge de l'exposició [aquí](#).

Podeu veure diferents fragments de la seva obra a la [web oficial](#) de William Kentridge

Imatge de l'exposició
"William Kentridge.
El que no està
dibuixat" al CCCB.

Activitat 1

Pensar l'art amb William Kentridge

Llegeix els fragments següents de l'entrevista d'Anatxu Zabalbeascoa a l'artista William Kentridge sobre la seva concepció de l'art, publicada l'any 2018 al diari *El País*¹. Després, contesta les preguntes que hi ha a continuació.

¹ Entrevista publicada en castellà i traduïda al català per aquest dossier.

Què és el que fa que una obra es percebi com a veritable?

Si dones la mateixa fotografia a dues persones, cadascuna te'n dirà coses diferents. Això significa que només poden estar parlant de si mateixes. No veuen la fotografia, es veuen a elles mateixes. Per això, una de les funcions de l'artista és recordar a l'espectador que quan mira una obra no està veient una veritat, sinó una projecció.

Quin paper té l'artista en el segle XXI?

Encara provem d'entendre què va passar fa cent anys amb els dadaïstes. Els devem poder treballar amb so, textos, poesia, silenci i tota mena d'imatges.

Vostè va guanyar renom com a artista quan va acabar l'apartheid. El missatge, més que no pas el mitjà, és el que ha de ser contemporani en l'art actual?

Aquesta pregunta implica que un, ja d'entrada, sap què fa. A mi, això no m'interessa. Jo d'entrada no sé què estic fent, no ho controlo. No planifico. Entenc el que faig quan ho faig.

Però deu començar amb una idea.

És clar, i després sorgeixen els problemes, i s'hi afegixen elements tangencials que salven el projecte. Vaig fundar la incubadora The Centre for the Less Good Idea per potenciar una manera de crear més oberta entre músics, ballarins i artistes. La flexibilitat és bàsica per evitar apriorismes i reconèixer el que estàs fent per damunt del que pensaves fer.

Per què esborra i refà contínuament les seves obres?

Suposo que per inseguretat. Necessito quedar-me en la provisionalitat. De vegades filmo els dibuixos i es converteixen en dibuixos animats de l'edat de pedra. Altres vegades, amb músics o actors, les meves obres es transformen en una òpera. Però la part estratègica es basa en el dibuix.

Ara no hi ha certeses. Avui dia, vostè s'hauria pogut permetre dubtar tant?

Em pregunto sovint com vaig poder viure tan tranquil tots els anys que vaig passar decidint què volia ser. Així i tot, em van aconsellar que, triés el que triés, m'especialitzés: que si volia dibuixar, em dedicués a dibuixar; que si preferia el cinema, em dedicués a filmar. Em deien que, si no, em convertiria en un *amateur*. Vaig trigar molt de temps a entendre que l'única manera de convertir-me en artista seria no especialitzar-me i barrejar tot el que sabia. De vegades cal construir una cosa sense sentit per demostrar les limitacions del sentit.

L'absurd és clau en la seva obra. Com es pot fer broma en situacions tràgiques?

L'absurd no és ni estúpid ni ximple. Sempre es refereix a una lògica que s'ha trencat. La idea que un nas pugui abandonar una cara planteja una lògica falsa que ens serveix per parlar de la por a les jerarquies o de la divisió d'una persona en diverses. Si vols parlar de l'apartheid a Sud-àfrica, són recursos et fan servei. L'absurd trenca la lògica racional i es recolza en la lògica irracional. Ens l'hem de prendre seriosament, l'absurd.

—

Preguntes:

1. Quin paper té l'espectador de l'obra d'art, segons Kentrige?
2. Fes una breu recerca sobre el moviment artístic dadaista i com va sorgir com a resposta a l'absurditat de l'enfrontament bèl·lic que assolava l'Europa de principis del segle xx. Després de posar les teves troballes en comú amb la resta dels companys i companyes, interpreteu la resposta que dona Kentrige a la pregunta de quin és el paper de l'artista al segle xxi.
3. Què entén Kentrige per "provisionalitat" en el procés creatiu?
4. Als joves sovint se us exigeix que us especialitzeu per tenir un futur exitós. Aquest plantejament, com es diferencia de la visió de l'art de Kentrige? Creus que seria positiu aplicar la seva visió de l'art a altres aspectes de la vida?
5. Quina importància té l'absurd en les obres de Kentrige, especialment en el context de situacions tràgiques com l'apartheid a Sud-àfrica? Com creus que es pot utilitzar l'absurd per parlar de realitats complexes?

Activitat 2

En defensa de l'ambigüitat

Llegeix els fragments següents de l'entrevista de Gemma Parellada a l'artista William Kentridge l'any 2020, publicada a la col·lecció "Breus" del CCCB amb el títol *El que no està dibuixat* (2022). Després, contesta les preguntes que trobaràs a continuació.

—

[L'any de la pandèmia] ha sigut un any ple d'incertesa, un element que tracta molt en les seves peces. S'hi sent especialment lligat, a aquest concepte, com si fos un terreny conegut perquè fa molt de temps que hi camina, amb la incertesa?

Crec que els artistes el que fan anar és l'ambigüitat, que està sempre relacionada amb la incertesa, amb el fet que les coses no tenen un significat únic, que els diversos significats no queden fixats en una imatge, sinó que la travessen. Suposo que les pràctiques i els mètodes que els estudis d'art, els escriptors i els artistes fan servir habitualment, estan avançats al seu temps. En certa manera, el món s'està posant al dia. Les coses que teníem per segures, ara ho semblen menys. Es té menys confiança en les coses que abans es donaven per segures. Se sol donar per descomptat que la ciència sempre sap la resposta i, en canvi, estem descobrint que a la ciència també li costa fer-se càrrec d'on som. En aquest sentit, ha sigut un element que ha servit per confirmar-nos la importància del que fa la cultura. No pas en el sentit de retratar gent amb mascaretes o amb el puny alçat, sinó en un sentit molt més profund i durador.

Quin paper fa l'art, en aquest context [de pandèmia]?

El mateix que fa en qualsevol altre context. L'art ens permet tenir moments de reconeixement, moments en què comprenem què és allò que comprenem, en què ens sentim confortats perquè diverses persones veiem una obra d'art plegades i ens reconeixem les unes a les altres gràcies a l'acció de mirar conjuntament aquella obra d'art. No em sembla que aquestes coses, en el fons, hagin canviat. [...]

Per què va triar explorar el terreny de la incertesa?

L'àmbit al qual et dediques no el tries, arriba. Amb la tècnica de l'animació i una goma d'esborrar carbonet, un dibuix que és un de sol s'esborra i s'altera de manera que no queda mai fixat. Hi ha una provisionalitat del dibuix mateix. Hi ha incertesa en el procés. I el tema de la incertesa, de la provisionalitat, de la transformació, ve de la tècnica. No es comença amb una idea i llavors s'il·lustra aquesta idea. Treballes, t'aboques a la tècnica, i la tècnica t'ensenya quin és el tema. D'altra banda, si parteixes d'una idea vaga, el que has de trobar és un material que et permeti reflexionar-hi.

Enllacem-ho amb un altre concepte que apareix a *City Deep*: la transformació, que té lloc físicament i que està vinculada a la incertesa. Què és la transformació?

El món es pot veure o bé com un fet, o bé com un procés. Pots mirar una taula, una taula de fusta, i pots dir que hi ha el fet de la taula, hi ha un dibuix de la taula, una fotografia de la taula: la taula és això. I aquesta és una manera d'entendre-ho. La majoria de persones i de teories sobre el món funcionen d'aquesta manera: dius que això és així i això és un fet. Però, mentalment i visualment, també resulta molt fàcil pensar que la taula, en realitat, és una fase de l'existència d'un arbre. Així, tens un arbre, el tals per fer-ne taulons i els taulons es transformen en una taula. Pots pensar en la taula com un fet, però també hi pots pensar com si fos un arbre molt maltractat. Un arbre del qual s'han fet taulons, uns taulons que s'han unit en forma de taula i que és una taula que existeix, però que després s'estella per fer-ne llenya i, a continuació, venen les flames i la cendra. La taula és un moment d'un procés de transformació. Visualment, això es pot mostrar. Pots dibuixar l'arbre, esborrar-lo, fer els taulons, esborrar-los, fer la taula i esborrar-la, i fer el foc i les cendres. Així, doncs, hi ha una via en què la tècnica i les possibilitats del carbonet, el paper i la goma troben una manera d'entendre el món. Hi ha altres tècniques que són molt més difícils de transformar. Si treballes amb acer i un soldador, fas una taula, però és molt més difícil transformar-la en una flama o tornar a fer que sigui un arbre. En canvi, l'animació té per objecte aquest procés.

—

Preguntes:

1. Busca la definició de la paraula *ambigüitat* al diccionari. Com relaciona William Kentridge aquesta noció amb el concepte d'incertesa en l'art?
2. Quin és el paper de l'art, segons Kentridge?
3. A què es refereix Kentridge quan diu que l'àmbit al qual es dedica un artista "arriba"? Quina relació estableix entre la tècnica i el tema en la creació artística?
4. L'artista descriu una taula com a "fase de l'existència d'un arbre". La taula és, doncs, més un moment d'un procés temporal que no pas un objecte que perdura. Mira el curtmetratge d'animació *City Deep*. Com relacionaries aquesta obra amb la visió del món com a procés que esmenta Kentridge?

"One and three chairs"
de Joseph Kosuth.

5. Compara aquesta visió amb l'obra de Joseph Kosuth "One and Three Chairs" (1945), en què l'artista conceptual ofereix a l'espectador tres maneres d'entendre la "naturalesa de la cadira": l'objecte cadira, una fotografia de la cadira i la definició escrita de *cadira*. Quina diferència fonamental hi ha entre la visió tant de l'art com del món de Kentridge i la de Kosuth? Quin privilegia la transformació?

6. Com creus que la tècnica artística d'una persona (per exemple, la pintura, la música, l'escriptura) pot influir en la seva manera de veure el món i d'entendre el concepte de canvi?

Activitat 3

Explorar “la idea menys bona”

William Kentridge va fundar el 2016, a Johannesburg, **The Centre for the Less Good Idea** (“El centre per la idea menys bona”), una incubadora artística destinada a fomentar un procés creatiu obert i dinàmic en què l’obra, al final del procés, sovint supera les expectatives inicials. Preguntat sobre el projecte per la revista *TL Mag*, Kentridge explica:

El centre serveix per a mostrar a artistes i intèrprets els plaers de la col·laboració entre disciplines, l’energia que s’obté del treball conjunt de diferents persones i les possibilitats de treballar amb algú que no pertany a la teva disciplina. Així, els dibuixos d’un dibuixant poden sorgir de treballar en col·laboració amb algú del món del teatre, i no amb un altre dibuixant, i donar lloc a resultats magistrals. El títol i la idea venen d’un proverbi tswana: “si el bon metge no et cura, cerca el metge menys bo”. Molt sovint, comences una obra d’art amb una idea bona i clara i tot sembla possible. A mesura que la feina avança —l’escriptura, el dibuix, l’assaig—, sorgeixen totes les imperfeccions i la teva única esperança és que elements de la perifèria, coses en les quals realment no estaves pensant, es tornin centrals i donin forma i sentit al primer impuls. Són el que jo anomenaria les idees menys bones, el que es desprèn d’una bona idea imperfecta. Són la matèria primera amb la qual es fa l’art, un art que cal fer, en què existeix la possibilitat de la sorpresa.²

²
Text traduït de l’anglès (podeu trobar l’original a l’enllaç indicat a la bibliografia).

La proposta d’aquesta activitat és aplicar el mètode de Kentridge i crear, col·lectivament, una interpretació del proverbi “si el bon metge no et cura, cerca el metge menys bo”.

Reflexió individual.

Reflexiona sobre aquest proverbi i fes-ne una interpretació escrita.

- Quina és la teva primera impressió del proverbi?
- Com interpretes la idea de buscar una alternativa menys perfecta?
- Has viscut alguna situació en què optar per una idea que no et semblava prou bona t'ha portat a un resultat inesperat?

Discussió en grups.

En grups de tres o quatre persones, poseu en comú les vostres respectives interpretacions del proverbi i ordeneu-les des de la idea que col·lectivament us sembla més bona a la que menys.

Creació col·lectiva.

La idea que hàgiu identificat en la discussió anterior com “la menys bona” serà la base per a una obra col·lectiva. Treballeu junts per crear una obra creativa que expressi la vostra interpretació del proverbi. Podeu utilitzar més d'una tècnica artística (dibuix, fotografia, collage, poema/rap, representació teatral, performance).

Reflexió final.

Escriu una breu reflexió sobre com aquesta activitat ha influït en la teva comprensió del procés creatiu i la importància de la col·laboració.

Propostes per visionar a l'aula

Reportatge exposició «William Kentridge. El que no està dibuixat» al CCCB (2021). L'exposició presenta les obres més representatives de l'artista, com els seus tapissos de gran format o la sèrie de curts d'animació *Drawings for Projections*. També s'hi pot veure l'espectacular fris audiovisual en moviment *More Sweetly Play the Dance*.

Fragment de *City Deep* (2020). Últim curtmetratge d'animació de William Kentridge de la sèrie *Drawings for Projections*. Podeu veure diferents fragments d'aquesta sèrie [aquí](#).

“A defence of the less good idea” (2017). Actuació basada en la conferència pronunciada per William Kentridge. Combina elements de text, actuacions, música i projeccions. Forma part de la temporada 10 de The Center of the Less Good Idea.

Fragment de *Six Drawing Lessons* (2012). En el marc de les Conferències Charles Eliot Norton, organitzades pel Mahindra Humanities Center de Harvard, Kentridge va exposar els seus pensaments sobre l'art, la creació artística i l'estudi. Podeu veure les conferències completes [aquí](#).

“How We Make Sense of the World” (2014). Entrevista de Christian Lund a William Kentridge per al *Hamburgische Staatsoper* d'Hamburg. Es mostren fragments de les seves obres *The Journey to the Moon* (2003), *The Refusal of Time* (2012) i *What Will Come (has already come)* (2007).

Bibliografia

William Kentridge al CCCB:

- Reportatge de l'exposició "William Kentridge. El que no està dibuixat" (2021).
<https://www.cccb.org/ca/multimedia/videos/reportatge-exposicio-william-kentridge-el-que-no-esta-dibuixat/236055>
- Kentridge, William, i Gemma Parellada. *El que no està dibuixat*. Col·lecció "Breus". Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, 2022.

Altres fonts:

- Von Geusau, Kerri. "William Kentridge – Instructions on making sense of the world". *TL Mag*, 19 de gener de 2019.
<https://www.tlmagazine.com/william-kentridge-instructions-on-making-sense-of-the-world/>
- Zabalbeascoa, Anatxu. "William Kentridge: 'Hay que tomarse en serio el absurdo'". *El País*, 31 de desembre de 2017.
https://elpais.com/elpais/2017/12/26/eps/1514287197_612651.html?event_log=go

